

Innst. 347 L

(2014–2015)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

Prop. 112 L (2014–2015)

Innstilling fra justiskomiteen om endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner)

Til Stortinget

Sammendrag

Justis- og beredskapsdepartementet legger frem forslag om endringer i straffeprosessloven om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner. Dagens regler gir etter departementets syn ikke et tilfredsstillende vern av barn og særlig sårbare voksne som utsettes for vold eller seksuelle overgrep. Formålet med endringene som foreslås i proposisjonen er å styrke barns og særlig sårbare voksnes rettsikkerhet og gi disse et langt bedre vern mot vold og seksuelle overgrep, uten at det svekker siktedes rettsikkerhet. Proposisjonen følger opp rapporten «Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker».

Lovverket må sikre at etterforskning og strafforfølgning gjennomføres på en skånsom måte og ikke forverrer barn og særlig sårbare voksnes traumer. Derfor foreslår departementet å lovfeste at det skal tas tilrettelagt avhør når barn eller særlig sårbare voksne avhøres som vitne i saker som gjelder seksuallovbrudd, kjønnslemlestelse, mishandling i nære relasjoner, drap eller kroppsskade. Fornærmede regnes som vitner i denne sammenheng. Videre kan det tas tilrettelagt avhør i saker om andre straffbare forhold når hensynet til vitnet tilsier det. Departementet går inn for at aldersgrensen fortsatt skal være på 16 år. I tillegg foreslår departementet å utvide ordningen til også å kunne gjelde fornærmede mellom 16 og 18 år som er utsatt for seksuelle overgrep begått av nærstående. Det vil gi et ekstra vern til disse

svært utsatte barna. Det skal, med få unntak, være alder ved første avhør som avgjør hvorvidt barn må forklare seg under hovedforhandling eller ikke. I tråd med terminologien i barnekonvensjonen omtales alle under 18 år som barn i proposisjonen.

Departementet foreslår videre at personer med psykisk utviklingshemning og personer med funksjonsnedsettelse som gir tilsvarende behov for tilrettelegging, skal avhøres ved tilrettelagt avhør i de samme sakene som barn. Tilrettelagt avhør skal også benyttes om politiet er i tvil om funksjonsnivået. Det vil styrke særlig sårbare voksnes rettssikkerhet.

Tallet på anmeldelser i saker som gjelder vold eller seksuelle overgrep der barn eller særlig sårbare voksne er fornærmet eller annet vitne, har økt betydelig de siste årene. Dette er en positiv utvikling, da det hersker liten tvil om at økningen skyldes at flere anmelder saker og ikke at flere blir utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Forskning viser imidlertid at mørketallene fortsatt er store. Jevnlig ser vi eksempler på at barn har vært utsatt for overgrep over flere år og at mange har visst eller trodd, men ingen har meldt fra til politiet. For at terskelen for å melde fra til politiet skal bli lavere og for å minske risikoen for at barn og særlig sårbare voksne blir utsatt for nye overgrep og trusler i tiden mellom anmeldelse og avhør, foreslår departementet at første avhør som hovedregel skal tas uten at mistenkte blir siktet og varslet om avhøret. Slik vil samfunnet i større grad kunne avdekke og forhindre overgrep. At politiet kan gjennomføre avhør før det tas ut siktelse, vil også medføre at det sjeldnere tas ut siktelse mot personer som er uskyldige.

Grunnloven og internasjonale konvensjoner som ivaretar barns, særlig sårbare voksnes og siktedes rettssikkerhet, er helt sentrale rettskilder ved utformingen av nytt regelverk om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner. Hensynet til

den avhørtes og til siktedes rettssikkerhet vil tidvis kunne trekke i forskjellig retning. Når det foreslås å utsette varslings av mistenkte for å gi barn vern mot vold og seksuelle overgrep, slik Grunnloven § 104, barnekonvensjonen artikkel 19 og 34 og EMK artikkel 3 og 8 forplikter oss til, innebærer det at mistenktes rett til en rettferdig rettergang etter Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6 må ivaretas på annet vis. Å oppnevne forsvarer som er til stede ved det første avhøret, men som ikke har vært i kontakt med siktede, vil ikke gi siktede god rettssikkerhet. Departementet foreslår i stedet at mistenkte gis adgang til å begjære supplerende avhør av vitnet der siktedes spørsmål kan bli stilt. Det foreslås at siktede, straks etter at politiet har tatt ut siktelse, skal få oppnevnt forsvarer og få adgang til å se opptak av avhøret. På bakgrunn av det som har fremkommet, skal siktede kunne stille spørsmål til vitnet i supplerende avhør. På denne måten får siktede langt bedre grunnlag til å stille gode spørsmål til vitnet enn etter dagens ordning. Det vil styrke siktedes rettssikkerhet.

En konsekvens av at antallet anmeldelser har økt de siste årene er at ventetiden for avhør har blitt svært lang. I 2013 gikk det i gjennomsnitt 51 dager fra en sak ble anmeldt til dommeravhør ble tatt. I ett distrikt var gjennomsnittlig ventetid for dommeravhør i voldssaker på hele 106 dager. Det er uakseptabelt og en alvorlig trussel mot barns og særlig sårbare voksnes rettssikkerhet. Når ventetiden er lang, øker sjansen for at barna eller de særlig sårbare voksne blir utsatt for nye overgrep i tiden mellom anmeldelse og avhør. Videre blir bevisverdien av avhøret dårligere, og det blir vanskeligere å avdekke hva som har skjedd. Det kan også være en stor belastning for siktede å vente på at avhør blir tatt. Regjeringen har satt i gang en rekke tiltak for å få ned ventetiden for dommeravhør. Dette har gitt resultater, og i desember 2014 hadde gjennomsnittlig ventetid gått ned til 32 dager. Det er imidlertid fortsatt en vei å gå før de særlig sårbare vitnene, både fornærmede og andre vitner, blir avhørt raskt nok. For at avhørene skal kunne tas raskere, foreslår departementet at politiet skal få ansvar for avhørene og at dommeren ikke lenger skal delta. Avhørene omtales av den grunn som «tilrettelagte avhør» i stedet for «dommeravhør». Etter forslaget skal avhørene ledes av en påtalejurist med utvidet påtalekompetanse, og vitnene som avhøres ved tilrettelagte avhør skal ha forklaringsplikt for politiet. For ytterligere å legge til rette for at avhørene kan tas raskt, foreslår departementet at alle aktører som skal delta i avhøret må stille på det tidspunktet politiet fastsetter. Videre skal politiet kunne oppnevne forsvarer og bistandsadvokat, og det skal opprettes vaktordninger tilsvarende den vi i dag har i varetektsfengslingssakene.

Helst bør alle tilrettelagte avhør tas raskt. Det er likevel stor forskjell på hvor mye det haster med å ta avhør. Departementet mener det er viktig at politiet prioriterer de sakene som haster mest. Det foreslås derfor å innføre differensierte frister for når avhør skal tas. Etter forslaget skal fristen være på én uke i de akutte sakene, to uker i de andre mest alvorlige sakene og tre uker i de resterende sakene. For å forhindre at fristen går på bekostning av kvaliteten på avhøret, foreslår departementet i tillegg at fristen kan forlenges med en uke i de sakene der politiet, før fristen gikk ut, har foretatt tidkrevende etterforsknings-skritt eller forberedelser som var nødvendige av hensyn til vitnet eller avhørets kvalitet. Det samme gjelder dersom avhørsleder og barnehuset er enige om at det klart er til vitnets beste at avhøret utsettes.

Forslaget om utsatt varslings av mistenkte, forslag som legger til rette for at avhørene kan tas raskere samt forslaget om at barnevernstjenesten skal kunne være til stede ved avhørene, skal sikre et bedre samarbeid mellom politi og barnevernstjenesten. Uavhengig av hvem som først får kunnskap om forholdet, skal politi og barnevernstjeneste raskt innlede samarbeid og holde hverandre orientert. Slik skal barn gis bedre beskyttelse mot vold og seksuelle overgrep.

Barnehusene er et svært godt tilbud til barn i en særdeles vanskelig situasjon. For å sikre at alle barn som er fornærmet eller annet vitne i saker som gjelder seksuallovbrudd, kjønnslemlestelse, mishandling i nære relasjoner, drap eller kroppsskade får lik tilgang til barnehus, foreslår departementet at disse avhørene skal skje på barnehus. Regelen kan bare fravikes dersom avhørsleder og barnehuset er enige om at det klart er til barnets beste å bli avhørt et annet sted. Tas det avhør av barn i andre saker bør også disse tas på barnehus. Ettersom barnehusene nå har opparbeidet seg solid kompetanse om personer med psykisk utviklingshemming og annen funksjonsnedsettelse, skal reglene få tilsvarende anvendelse når disse avhøres.

Endelig foreslås det at observasjonsordningen for avhør av de yngste barna og særlig sårbare voksne avvikes og at avhørene i stedet kan gjennomføres som sekvensielle avhør. Det vil gi bedre bevis og legge til rette for at flere som begår overgrep mot førskolebarn eller særlig sårbare voksne blir dømt. Det vil også gi førskolebarn og særlig sårbare voksne bedre beskyttelse mot nye overgrep.

Stortingspolitikere og flere av høringsinstansene har løftet frem problemstillinger knyttet til drift av barnehusene. Det har blant annet blitt bedt om at spørsmålet om utføring og finansiering av medisinske undersøkelser ved barnehusene adresseres. Flere har også etterlyst nasjonale retningslinjer for barnehusene. Denne proposisjonen omhandler bare lovregulering av når og hvordan det skal tas avhør av barn

og andre særlig sårbare fornærmede og vitner. Spørsmål knyttet til medisinske undersøkelser følges opp gjennom virksomhetsstyringen av Helsedirektoratet og Politidirektoratet. Videre etablerte Politidirektoratet i slutten av 2014 et barnehusråd som skal være et rådgivende organ for politidirektoratets oppfølging av barnehusene. Spørsmålet om nasjonale retningslinjer vil bli drøftet av det nyopprettede rådet.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jorodd Asphjell, Kari Henriksen, lederen Hadia Tajik og Lene Vågslid, fra Høyre, Margunn Ebbesen, Hårek Elvenes, Peter Christian Frølich og Anders B. Werp, fra Fremskrittspartiet, Ulf Leirstein og Dagfinn Henrik Olsen, fra Kristelig Folkeparti, Kjell Ingolf Ropstad, og fra Senterpartiet, Geir Inge Lien, viser til Prop. 112 L (2014–2015) Endringer i straffeprosessloven (avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner). Proposisjonen følger opp rapporten «Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker», samt Innst. 269 S (2013–2014).

Komiteen viser til at dagens regelverk ikke gir et tilfredsstillende vern av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner. Det er derfor viktig etter komiteens mening at det foretas endringer i straffeprosessloven knyttet til avhør av barn og andre særlig sårbare personer. Komiteen viser til at det har vært en kraftig økning i antall anmeldelser knyttet til saker vedrørende vold og seksuelle overgrep. Forskningen viser imidlertid at mørketallene fremdeles er store, og det er etter komiteens mening viktig at innsatsen intensiveres.

Komiteen viser til at Politidirektoratet har det overordnede ansvaret for oppfølgingen av Statens Barnehus. Hvert barnehus er underlagt politimesteren i det politidistrikt hvor barnehuset ligger. Statens Barnehus gjennomfører dommeravhør, medisinske undersøkelser og oppfølging av volds- og overgrepsutsatte barn og voksne med psykisk utviklingshemning eller tilsvarende funksjonsnedsettelse, eller som har vært vitne til vold.

Komiteen viser til årsrapport for 2014 fra Statens Barnehus hvor det fremgår at gjennomsnittlig ventetid for dommeravhør ved barnehusene var 50 dager i 2014, mens ved avhør av barn i saker vedrørende seksuelle overgrep var ventetiden 43 dager. Komiteen viser til justiskomiteens høring vedrørende proposisjonen hvor UNICEF påpekte at ventetiden de fire første månedene i 2015 for seksuelle overgrep var på 36 dager, mens ventetiden totalt sett var på 47 dager. Komiteen viser til at departemen-

tet har foreslått en rekke tiltak som skal bidra til å redusere ventetiden.

Komiteen viser til forslaget om at dommeren ikke lenger skal lede avhøret, og viser til forslag om å omtale avhørene som «tilrettelagt avhør» i stedet for «dommeravhør». Departementet foreslår at avhørene nå skal ledes av en påtalejurist med utvidet påtalekompetanse. Komiteen mener dette er viktige tiltak som kan redusere ventetiden.

Komiteen registrerer at regjeringen følger opp en samlet komités ønske om å endre dommeravhørsforskriften og at dommeren ikke lenger skal lede avhøret. Komiteen vil vise til Innst. 269 S (2013–2014) fra juni 2014 hvor en samlet komité skrev:

«For å sikre at avhørene kan gjennomføres mer effektivt, og så raskt som nødvendig, ønsker komiteen at ansvaret for avhørene flyttes til politiet. Tilstedeværelse av en dommer vil i så tilfelle ikke lenger være nødvendig for å gjennomføre avhøret. Komiteen viser til at det nå har gått over ett år siden høringsfristen for høring vedrørende rapporten med blant annet forslag til forskrift om avhør av særlig sårbare personer gikk ut. Det er derfor etter komiteens mening nødvendig at vi får på plass forskriften så raskt som mulig. Det er viktig blant annet for å sikre et likere tilbud til barn og unge som er utsatt for vold og overgrep eller har vært vitne til det, noe som også vil øke rettssikkerheten til barn og unge. Det er også viktig å få på plass retningslinjer som sikrer enhetlig og samordnet bruk av barnehusene. Komiteen viser til at det for tiden er satt ned en arbeidsgruppe som skal utarbeide forslag til slike retningslinjer, men vil påpeke viktigheten av at disse kommer på plass så raskt som mulig.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener at det har tatt for lang tid før disse forslagene til endring ble sendt Stortinget, men er glad for at de nå endres i tråd med vedtakene gjort under behandling av Arbeiderpartiets representantforslag Dokument 8:31 S (2013–2014) om å gjøre bruken av barnehus obligatorisk, og styrking av barnehusene.

Komiteens medlem fra Senterpartiet vil peke på viktigheten av at påtalemyndigheten tilføres tilstrekkelige ressurser, slik at man kan oppnå reell reduksjon av ventetiden for avhør.

Komiteen viser til at det foreslås at barn mellom 12 og 15 år ikke lenger skal kunne fritas fra forklaringsplikten når mistenkte er nærstående. Komiteen viser i den forbindelse til justiskomiteens høring 12. mai 2015 hvor det var delte meninger knyttet til dette punkt. Barneombudet på sin side støtter forslaget om at også barn mellom 12 og 15 år skal ha forklaringsplikt når mistenkte er nærstående, og begrunner det med at barnet da ikke lenger har ansvaret for om det vil vitne eller ikke. De påpeker at det

vil være til barnets beste at deres historie blir fortalt, og støtter derfor forslaget om forklaringsplikt. Komiteen støtter dette.

Komiteen viser til at lovverket skal sikre at etterforskning og straffeforfølging gjennomføres på en skånsom måte. Komiteen viser til forslag om å lovfeste at det skal tas tilrettelagt avhør ved Statens Barnehus når barn eller særlig sårbare voksne avhøres som vitne i saker som gjelder seksuallovbrudd, kjønnslemlestelse, mishandling i nære relasjoner, drap eller kroppsskade. Det vil kun være adgang til å fravike dette om avhørsleder og barnehuset er enige om at man kan fravike regelen om at avhøret ikke skal foretas på barnehuset. Komiteen viser til at fornærmede regnes som vitne i denne sammenheng.

Komiteen viser videre til at departementet foreslår at første avhør som hovedregel skal kunne tas før mistenkte er siktet eller varslet om avhøret. Begrunnelsen for dette er å senke terskelen for å melde fra til politiet og redusere risikoen for at barn og særlig sårbare personer utsettes for nye overgrep. Det er viktig å sikre at avhør tas så raskt som mulig for på den måten bedre å ivareta fornærmede, samtidig vil det kunne bidra til at politiet i mindre grad tar ut siktelse mot uskyldige personer. For å sikre kontradiksjon for siktede foreslår departementet at mistenkte skal gis mulighet til å begjære supplerende avhør av vitnet hvor siktedes spørsmål vil bli stilt. Komiteen er av den oppfatning at dette ivaretar både fornærmede og siktede på en god måte. Komiteen viser også til forslaget om at alle aktører som skal delta i avhøret må stille på det tidspunktet politiet fastsetter. Dette vil etter komiteens mening være et viktig tiltak for å redusere ventetiden.

Komiteen viser til at departementet går inn for at aldersgrensen fremdeles skal være 16 år, men at aldersgrensen hvor fornærmede har blitt utsatt for seksuelle overgrep begått av nærstående personer, skal utvides til 18 år.

Komiteens flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, viser til at barn over 16 år har et stort behov for behandling og bistand fra et fagmiljø med høy kompetanse. Ved å heve aldersgrensen til 18 år for alle saker vil det medføre stor pågang ved barnehusene. Dette kan etter flertallets mening gå på bekostning av de som trenger tilrettelagte avhør aller mest, blant annet fordi ventetiden vil øke, samt at økt pågang kan gå utover kvaliteten på avhørene. Det vil etter flertallets mening kunne medføre at bevisene blir dårligere og at flere skyldige går fri i saker der små barn er ofre, noe som igjen kan medføre at utsatte barn ikke får den hjelpen de trenger.

Flertallet viser også til at en heving av aldersgrensen til 18 år vil kunne innebære en svekkelse av

siktedes rettigheter. Det vil kunne være i strid med siktedes rettigheter etter Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6 at videoopptak av tilrettelagte avhør skal tre i stedet for personlig forklaring under hovedforhandlingen. Det bør etter flertallets mening derfor foretas en ny menneskerettslig vurdering før en eventuell heving av aldersgrensen til 18 år.

Flertallet viser til at selv om barnekonvensjonen og Lanzarote-konvensjonen gjelder barn opp til 18 år, er det ikke til hinder for at tilrettelagt avhør bare tilbys til de under 16 år. Avhørssituasjonen til de mellom 16 og 18 år kan tilpasses, blant annet ved at siktede går ut fra rettssalen eller at det benyttes fjernavhør.

Flertallet viser til begrunnelsen for å øke aldersgrensen for barn mellom 16 og 18 år som har blitt utsatt for seksuelle overgrep av nærstående, jf. Prop 112 L (2014–2015) punkt 5.4:

«Det vil normalt være svært belastende å vitne om seksuelle overgrep begått av nærstående. Dessuten vil barn som har blitt utsatt for seksuelle overgrep av nærstående ofte bo hos mistenkte og være i et avhengighetsforhold som gjør det særlig vanskelig å melde fra. Det vil normalt stille barnet i en enda vanskeligere situasjon enn om det for eksempel ble utsatt for voldtekt på en fest. Som Barneombudet skriver, vil de som er krenket av nære familiemedlemmer også ha et særlig behov for den oppfølgingen som er knyttet til at det tas tilrettelagt avhør.»

Flertallet ber om at regjeringen innen 2 år gjør en ny vurdering om å heve aldersgrensen i alle tilfeller til 18 år. Flertallet viser til at man i en slik vurdering må se på om straffeprosessloven § 298 må endres, samt vurdere siktedes rettigheter etter Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6.

Komiteen mener dette er et viktig tiltak for å ivareta utsatte barn på en bedre måte. Komiteen viser til at departementet foreslår at det som hovedregel skal være alder ved første avhør som avgjør hvorvidt barn må forklare seg under hovedforhandlingen eller ikke. Komiteen viser til at departementet foreslår at personer med psykisk utviklingshemning og personer med funksjonsnedsettelse som gir tilsvarende behov for tilrettelegging, skal avhøres ved tilrettelagt avhør i de samme sakene som barn. Tilrettelagt avhør skal også foretas i de tilfellene politiet er i tvil om funksjonsnivået.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet mener at bruken av barnehus, skal være obligatorisk for alle barn under 18 år. Disse medlemmer vil vise til høringsinstanser som Barneombudet, Redd Barna og Statens Barnehus som støtter dette. Disse medlemmer mener på linje med disse høringsinstansene at det er

uheldig at en skiller mellom seksuelle overgrep og voldssakene. Vold er også svært skadelig for barn og unges psykiske og fysiske helse. Disse medlemmer mener at de unge over 16 år har et like stort behov for behandling og bistand fra et fagmiljø med høy kompetanse på området.

Et annet flertall, medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til at regjeringen foreslår å innføre differensierte lovpålagte frister for når avhør skal foretas. Ved akutte saker skal fristen for å foreta tilrettelagt avhør være én uke, mens i de andre mest alvorlige sakene skal fristen være på to uker, og i de resterende sakene skal den være på tre uker. For å hindre at fristene går på bekostning av kvaliteten av avhøret, foreslår departementet i tillegg at fristen kan forlenges med en uke i de sakene der politiet, før fristen gikk ut, har foretatt tidkrevende etterforskningskritt eller forberedelser som var nødvendige av hensyn til vitnet eller avhørets kvalitet.

Dette flertallet viser til at det er stor forskjell på hvor mye det haster at tilrettelagte avhør foretas raskt. Differensierte frister er nødvendig for å sikre at de avhørene som haster aller mest, tas raskt nok. Dette flertallet viser til at differensierte frister vil bidra til å hjelpe politiet med å prioritere og legger til rette for at avhør som haster blir tatt raskest. I en del saker vil det være svært alvorlig om det går to uker før avhør blir tatt. Dette flertallet er derfor glad for at det nå innføres en frist om at avhør skal foretas innen en uke i de aller mest alvorlige tilfellene.

Dette flertallet viser til at i en situasjon der tilgangen på avhørsressurser er begrenset, kan en lik frist på når avhør skal måtte bli tatt, presse politiet til å behandle alle saker likt i stedet for å prioritere de sakene som haster mest. Det er hensynet til barnets beste som ligger til grunn for dette flertallets ønske om en slik differensiering.

Dette flertallet viser til at Statens Barnehus Trondheims innspill på justiskomiteens høring om Prop. 112 (2014–2015) der de støttet opp om dette:

«Ved å lovfeste at barn, unge og voksne psykisk utviklingshemmede kommer raskere inn til avhør er det å håpe at rettssikkerheten blir ivaretatt på en bedre måte, og at deres forklaring i større grad kan bringe vold og overgrepssaker inn for retten. Barnehusene er av den oppfatning at det er for få saker som bringes inn til domstolen for avgjørelse. Det å foreslå tidsbruk på 1-3 uker, fra anmeldelse til tilrettelagte avhør, er et positivt forslag. Imidlertid er barnehusene svært opptatt av at mange av disse sakene er krevende i etterforskningsøyemed. Dermed er det ikke sikkert at fristen på en uke er til det beste for barnet, med tanke på ivaretagelse av dets rettssikkerhet. Det kan være at politiet har behov for å gjøre taktisk etter-

forskning i sakene før de avhører barna, og da vil 1 uke være urealistisk. Derfor vil en differensiering av tidsbruken være bra.»

Dette støtter dette flertallet opp om. Det er også etter dette flertallets mening sentralt at det er barnets beste som er det avgjørende hensyn ved vurderingen av om når avhør skal foretas, og ikke ressurs hensyn eller andre hensyn.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet er imot å innføre differensierte lovpålagte frister for når avhør skal tas. Disse medlemmer viser til høringsinnspill fra Barneombudet som mener forslaget til ny § 239 e er unødvendig komplisert, og at alle rettssikkerhetshensyn taler for en så kort frist som mulig. Videre viser disse medlemmer til Unicefs høringsinnspill som går imot forslaget om differensiering, og som mener alle saker bør ha en frist på én uke. Disse medlemmer er enig i dette.

Disse medlemmer vil understreke at det vil være vanskelig i enkelte tilfeller å vite før et barneavhør er tatt hvor akutt og alvorlig saken er. Disse medlemmer mener at man ikke kan utelukke at det kan fremkomme opplysninger under avhøret som vil endre alvorlighetsgraden av saken. Videre vil disse medlemmer peke på at for å gjennomføre en differensiert fristpraksis blir det behov for ytterligere byråkrati.

Disse medlemmer vil videre vise til riksadvokatens høringsinnspill til arbeidsgruppens rapport som sier:

«I dag er det et beklagelig faktum at 2-ukersfristen nærmest systematisk brytes. Flere av årsakene til at en ikke lykkes i å overholde fristen, vil falle bort ved den nye avhørsmodellen. Politiet vil ha et langt større herredømme over saken og tidspunktet for gjennomføringen av det første avhøret, i det langt færre personer vil måtte involveres. Som ved andre alvorlig straffbare forhold, må en forvente at sentrale avhør foretas kort tid etter at politiet har mottatt anmeldelse. Riksadvokaten slutter seg derfor fullt ut til at forslaget om at fristen for det første avhøret etter at politiet har fått kjennskap til saken, som hovedregel skal være en uke.»

Disse medlemmer deler riksadvokatens syn og mener det taler for å ha en frist for når avhør skal tas. Disse medlemmer mener fristen for alle saker bør være én uke. Disse medlemmer fremmer derfor følgende forslag:

«Straffeprosessloven ny § 239 e skal lyde:

Tilrettelagt avhør skal gjennomføres snarest mulig og innen én uke når det skal tas avhør etter § 239 første ledd, andre ledd andre punktum eller tredje ledd.

Har politiet før fristen gikk ut, foretatt tidkrevende etterforskingsskritt eller forberedelser som var nødvendige av hensyn til vitnet eller avhørets kvalitet, forlenges fristen etter første, andre og tredje ledd med én uke. Det samme gjelder dersom avhørsleder og barnehuset er enige om at det klart er til vitnets beste at avhøret utsettes.

Fristene regnes fra tidspunktet for anmeldelse eller når politiet av andre grunner har rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold. Når politiet først på et senere stadium i etterforskningen blir klar over at det aktuelle vitnet bør avhøres, regnes fristen fra det tidspunktet politiet hadde rimelig grunn til å anta at vitnet burde avhøres.

Ved supplerende avhør skal avhøret gjennomføres så raskt som mulig og ikke senere enn én uke etter forrige avhør, med mindre det er nødvendig av hensyn til etterforskningen eller siktede og det ikke vil være en uforholdsmessig belastning for vitnet. Er avhørsleder og barnehuset enige om at det klart er til vitnets beste at det supplerende avhøret utsettes og dette ikke svekker siktedes rett til kontradiksjon, kan fristen også forlenges.»

Komiteen viser til at departementet foreslår at observasjonsordningen for avhør av de yngste barna og særlig sårbare voksne utvikles, og at avhørene i stedet kan gjennomføres som sekvensielle avhør.

Komiteen viser til at proposisjonen ikke omhandler avhør av mistenkte. Årsaken til det er at dette ikke var en del av mandatet til arbeidsgruppen. I tillegg viser komiteen til at spørsmål knyttet til finansiering av medisinske undersøkelser ved barnehusene blir fulgt opp gjennom virksomhetsstyringen av Helsedirektoratet og Politidirektoratet, og er derfor ikke behandlet nærmere i proposisjonen.

Komiteen viser til at for å redusere ventetiden for avhør av barn og særlig sårbare personer, er det en forutsetning at politiet prioriterer saker vedrørende vold og overgrep. Det er derfor etter komiteens mening helt sentralt at det avsettes nok ressurser til å etterforske vold og overgrep mot barn, både tidsmessig og med hensyn til nok etterforskere. Det er avgjørende at politiet har kunnskap om hvordan man på en best mulig måte kan etterforske vold og overgrep mot barn, for å sikre god kvalitet på etterforskningen.

Komiteen viser til at det har vært en betydelig økning i antall saker på barnehusene i 2015 sammenlignet med samme tid i 2014. I de fire første månedene var det en økning i Sandefjord og Bodø på 50 pst., i Kristiansand var økningen på 48 pst., i Ålesund var økningen på 44 pst., 38 pst. i Oslo og 32 pst. i Bergen. Oversikten fra Politidirektoratet viser at det fra 1. tertial 2015 var en økning på 40 prosent sammenlignet med 1. tertial 2014. Komiteen vil således påpeke at endringene som foreslås i proposisjonen

også vil medføre flere saker på barnehusene, ved at aldersgrensen og hvem som har rett til avhør på barnehusene utvides. Barnehusene fasiliterer ikke kun avhør, men gir også volds- og overgrepsutsatte god oppfølging. Komiteen mener at regjeringen må følge saksutviklingen nøye og sikre at barnehusene har tilstrekkelige økonomiske rammer.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet mener det er et stort behov for å styrke barnehusene og viser til Arbeiderpartiets alternative statsbudsjett hvor det ble foreslått å styrke barnehusene og øremerke 100 mill. kroner for 2015. Disse medlemmer vil understreke betydningen av øremerking av disse midlene. Disse medlemmer merker seg tilbakemeldingen fra Statens Barnehus under justiskomiteens høring på Prop. 112 L (2014–2015) om at de reelt har opplevd et kutt i sin drift for 2015. Disse medlemmer mener dette ytterligere underbygger behovet for øremerkede midler, og en langt sterkere satsing på barnehus enn hva regjeringen har levert til nå. Både UNICEF, Redd Barna og Statens Barnehus har opptil flere ganger tatt til orde for at finansieringen av barnehusene må øremerkes.

Disse medlemmer mener i lys av forliket om politireformen at det er behov for et nytt barnehus i politidistrikt Øst. Etter at politireformen er gjennomført vil det være barnehus i nesten alle politidistrikter, unntatt politidistrikt Øst og politidistrikt Finnmark. Disse medlemmer mener det er et særlig behov for et nytt barnehus i politidistrikt Øst, som etter politireformen vil ha en stor befolkning. Et eget barnehus i politidistrikt Øst vil føre til at det er den samme politimesteren som har ansvar for barnehuset hvor avhørene foretas og den videre etterforskningen av vold og overgrep mot barn, noe som vil være positivt for etterforskningen av disse sakene. I dag benytter barn fra Romerike barnehuset i Hedmark og barn fra Østfold barnehuset i Oslo, noe som innebærer at politidistrikt Øst vil måtte forholde seg til to ulike politidistrikter i etterforskningen av saker om vold og overgrep mot barn i sitt distrikt. Disse medlemmer mener dagens organisering ikke er tilpasset den nye distriktsstrukturen i politiet som nå er klar etter at Arbeiderpartiet, Høyre, Fremskrittspartiet, Kristelig Folkeparti og Venstre inngikk forlik om en politireform. På denne bakgrunnen vil disse medlemmer fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen etablere ett nytt barnehus i det nye politidistrikt Øst, samt vurdere å opprette ett nytt barnehus i politidistrikt Finnmark.»

Disse medlemmer vil vise til at lovfesting av barnehus og økningen i saksmengden vil kreve styrking av bevilgningene til barnehusene. Disse

medlemmer vil vise til at etter 3 måneders drift i 2015 har barnehuset i Oslo hatt en økning på 38 pst., Stavanger 40 pst. og Trondheim 20 pst. Disse medlemmer mener regjeringen må ta den klare tilbakemeldingen fra Statens Barnehus på alvor og viser til høringsbrevet fra Statens Barnehus hvor det fremkommer at den store økningen i antall saker gjennom flere år nå har ført til sprengt kapasitet. Dette gjelder både infrastruktur og personell. Disse medlemmer mener signalene fra regjeringen om at de ønsker å styrke barnehusene til nå ikke er fulgt opp i tilstrekkelig grad.

Disse medlemmer viser til at det i svarbrevet fra statsråden vises til at alle barnehusene har fått ekstra midler i 2015, dog i varierende grad. Disse medlemmer er kjent med og ble oppmerksom på at barnehuset i Trondheim fikk 300 000 kroner ekstra for 2015, men ble samtidig kuttet med 500 000 kroner i sitt driftsbudsjett for 2015, slik at det reelt sett ble et kutt på 200 000 kroner. Disse medlemmer mener dette viser at dagens finansieringsmodell er prisgitt hvorvidt den enkelte politimester ønsker å prioritere barnehus, og understreker behovet for en økt satsing på avhør av barn og barnehus med øremerkede midler. Disse medlemmer merker seg at ekstrabevilgningen på 10 mill. kroner kun har ført til tre stillinger samlet sett, og ikke vært tilstrekkelig til å få ned ventetiden til den lovpålagte fristen. Tvert imot registrerer disse medlemmer at ventetidene igjen stiger.

Komiteen viser til at Politidirektoratet i slutten av 2014 etablerte Barnehusrådet som skal være et rådgivende organ for Politidirektoratets oppfølging av barnehusene. Evalueringen av barnehusene fra 2012 viste at ansatte i liten grad opplevde en helhetlig styring av barnehusene fra sentralt nivå. I tillegg påpekte den at barnehusene har utviklet seg i forskjellig retning, og at det foreligger kvalitetsforskjeller mellom barnehusene. Komiteen mener det er positivt at Barnehusrådet nå er opprettet, hvor nasjonale retningslinjer vil bli drøftet.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet:

Forslag 1

Straffeprosessloven ny § 239 e skal lyde:

Tilrettelagt avhør skal gjennomføres snarest mulig og innen én uke når det skal tas avhør etter § 239 første ledd, andre ledd andre punktum eller tredje ledd.

Har politiet før fristen gikk ut foretatt tidkrevende etterforskingsskritt eller forberedelser som var nødvendige av hensyn til vitnet eller avhørets kvalitet, forlenges fristen etter første, andre og tredje ledd med én uke. Det samme gjelder dersom avhørsleder og barnehuset er enige om at det klart er til vitnets beste at avhøret utsettes.

Fristene regnes fra tidspunktet for anmeldelse eller når politiet av andre grunner har rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold. Når politiet først på et senere stadium i etterforskningen blir klar over at det aktuelle vitnet bør avhøres, regnes fristen fra det tidspunktet politiet hadde rimelig grunn til å anta at vitnet burde avhøres.

Ved supplerende avhør skal avhøret gjennomføres så raskt som mulig og ikke senere enn én uke etter forrige avhør, med mindre det er nødvendig av hensyn til etterforskningen eller siktede og det ikke vil være en uforholdsmessig belastning for vitnet. Er avhørsleder og barnehuset enige om at det klart er til vitnets beste at det supplerende avhøret utsettes og dette ikke svekker siktedes rett til kontradiksjon, kan fristen også forlenges.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen etablere ett nytt barnehus i det nye politidistrikt Øst, samt vurdere å opprette ett nytt barnehus i politidistrikt Finnmark.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i straffeprosessloven
(avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner)

I

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 97 nytt tredje ledd skal lyde:

I saker der siktede skal varsles om tilrettelagt avhør etter § 239 b, skal han ha forsvarer straks.

§ 102 første ledd første punktum skal lyde:

Forsvarer for den enkelte sak eller det enkelte rettsmøte oppnevnes av retten. Forsvarer etter § 97 tredje ledd og § 98 første ledd kan også oppnevnes av påtalemyndigheten.

§ 107 b tredje ledd første punktum skal lyde:

Dersom det vil kunne skade etterforskingen å vente på rettens oppnevning eller det skal tas tilrettelagt avhør etter § 239, kan politiet tilkalle advokat for fornærmede eller etterlatte.

§ 132 nr 1 skal lyde:

1. vitne som er under 15 år, eller som på grunn av forstandssvakhet eller av andre årsaker ikke kan ha noen klar forståelse av forsikringens betydning,

§ 234 første ledd nytt andre punktum skal lyde:

Ved tilrettelagt avhør etter § 239 gjelder også §§ 131 og 132.

§ 234 andre ledd oppheves.

§ 237 første ledd nytt fjerde punktum skal lyde:

Adgang til å begjære rettslig avhør gjelder ikke ved tilrettelagt avhør etter § 239 med mindre tilrettelagt avhør ikke lar seg gjennomføre uten rettens medvirkning.

§ 239 skal lyde:

§ 239. Tilrettelagt avhør skal benyttes ved avhør av vitner under 16 år i sak om overtredelse av straffeloven kapittel 26, §§ 273, 275, 282 eller 284.

Tilrettelagt avhør kan også benyttes ved avhør av vitner under 16 år i saker om andre straffbare forhold når hensynet til vitnet tilsier det. Det samme gjelder ved avhør av vitner mellom 16 og 18 år som avhøres som fornærmet i sak om overtredelse av straffeloven §§ 312–314.

Tilrettelagt avhør skal benyttes ved avhør av vitner med psykisk utviklingshemning eller annen funksjonsnedsettelse som medfører samme behov for tilrettelagt avhør i sak om overtredelse av straffeloven kapittel 26, §§ 273, 275, 282 eller 284.

Tilrettelagt avhør kan også benyttes ved avhør av vitner med psykisk utviklingshemning eller annen funksjonsnedsettelse som medfører samme behov for tilrettelagt avhør i saker om andre straffbare forhold når hensynet til sakens opplysning eller hensynet til vitnet tilsier det.

Bestemmelsene gjelder tilsvarende ved forsøk.

Ny § 239 a skal lyde:

§ 239 a. Tilrettelagt avhør tas av en politietterforsker under ledelse av en påtalejurist med utvidet påtalekompetanse. Avhørsleder fastsetter tidspunkt for avhøret. Avhørsleder skal ha et særlig ansvar for å fremkalle en klar og sannferdig forklaring og våke over at saken blir fullstendig opplyst.

Vitner som avhøres ved tilrettelagt avhør etter § 239 har tilsvarende forklaringsplikt for politiet som de har for retten, med mindre annet følger av loven her. Vitner under 15 år som avhøres etter § 239 første ledd kan ikke fritas for vitneplikt eller forklaringsplikt etter reglene i §§ 122 og 123. Det samme gjelder vitner med høy grad av psykisk utviklingshemning som avhøres etter § 239 tredje ledd.

Tilrettelagte avhør skal tas opp på video. Dersom det av hensyn til vitnet ikke lar seg gjøre å ta videoopptak av avhøret, skal det tas lydopptak.

Ved avhør i forbindelse med en gjenåpningssak etter straffeprosessloven kapittel 27 ledes avhøret av en jurist utpekt av Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker.

Kongen kan gi nærmere regler om tilrettelagte avhør, herunder om kompetansekrav til avhørsleder og avhører.

Ny § 239 b skal lyde:

§ 239 b. Første tilrettelagte avhør av et vitne skal som hovedregel tas uten at mistenkte blir varslet. Er mistenkte allerede siktet i saken og det anses ubetenkelig av hensyn til vitnet og etterforskingen, skal han likevel varsles om avhøret. Har politiet skjellig grunn til å mistenke en navngitt person og det anses ubetenkelig av hensyn til vitnet og etterforskingen at vedkommende varsles, skal politiet ta ut siktelse og varsle om avhøret.

I tilfeller der mistenkte ikke skal varsles om avhøret, skal mistenkte heller ikke varsles eller underrettes om oppnevning av midlertidig verge eller på annen måte bli varslet om avhøret. Det samme gjelder andre som har en slik tilknytning til mistenkte at vedkommende er inhabil som verge.

Når tilrettelagt avhør er gjennomført uten varsel, skal påtalemyndigheten så snart som mulig avgjøre om det er grunnlag for å ta ut siktelse.

Tas det ut siktelse, skal siktede og forsvarer straks få adgang til å gjøre seg kjent med de dokumenter i saken som det er adgang til etter § 242, herunder videoopptak av tilrettelagte avhør. Påtalemyndigheten skal ved forkynning informere siktede om at siktede har adgang til å begjære supplerende avhør av vitnet og at videoopptak av tilrettelagte avhør vil kunne tre i stedet for vitnets personlige forklaring under hovedforhandlingen. Avhørsleder skal gi siktede en frist til å begjære supplerende avhør og siktede

skal gis anledning til å rådføre seg med sin forsvarer før fristen går ut.

Blir siktede varslet om at det skal tas tilrettelagt avhør, skal han gis anledning til å rådføre seg med sin forsvarer før avhøret.

Ny § 239 c skal lyde:

§ 239 c. Avhørsleder kan beslutte at det skal tas supplerende avhør for å få saken tilstrekkelig opplyst. Ved avgjørelsen skal det legges vekt på forklaringens betydning for sakens opplysning og belastningen for vitnet ved å bli avhørt igjen. Avhørsleder kan også beslutte at det skal tas supplerende avhør dersom vitnet ber om det.

Siktede kan ved begjæring til avhørsleder be om at det blir tatt supplerende avhør av vitnet. Begjæringen skal angi hvilke spørsmål som ønskes stilt til vitnet.

Har siktedes begjæring kommet inn innen fristen fastsatt etter § 239 b, skal det tas supplerende avhør av vitnet, med mindre avhørsleder kommer til at det etter en samlet vurdering, der det legges særlig vekt på siktedes rett til kontradiksjon, vil være en uforholdsmessig belastning for vitnet.

I særlige tilfeller kan begjæring inngitt etter fristen innvilges.

Blir begjæringen helt eller delvis avslått, kan avgjørelsen bringes inn for retten.

Ny § 239 d skal lyde:

§ 239 d. Tilrettelagte avhør skal følges av

- a. vitnets bistandsadvokat og
- b. siktedes forsvarer, dersom siktede er varslet om avhøret, så fremt det kan skje uten at det er til skade eller fare for vitnet eller etterforskingen. Tilrettelagte avhør kan følges av
  - a. representant fra barnehuset,
  - b. representant fra barnevernstjenesten i saker der det straffbare forholdet gir grunn til bekymring for barnets omsorgssituasjon,
  - c. vitnets verge,
  - d. ytterligere representanter for påtalemyndigheten eller politiet og
  - e. andre avhørsleder mener det er hensiktsmessig at følger avhøret.

Representanter som nevnt i andre ledd bokstav b, c og e skal likevel ikke følge avhøret dersom avhørsleder kommer til at hensynet til vitnet eller etterforskingen taler mot det.

Forsvarer, vitnets bistandsadvokat, politietterforsker og påtalejurist kan, før eller under avhøret, fremme forslag om spørsmål til vitnet. Det samme gjelder bistandsadvokater til andre vitner i saken dersom avhørsleder mener det er hensiktsmessig. Avhørsleder avgjør om spørsmålene skal stilles. Forsvarers spørsmål skal tillates stilt, med mindre hen-

synet til vitnet klart taler mot det. Avhørsleder avgjør også andre spørsmål om gjennomføringen av avhøret.

Avhørsleder kan pålegge de tilstedeværende taushetsplikt om opplysninger som fremkommer i avhøret.

Ny § 239 e skal lyde:

§ 239 e. Tilrettelagt avhør skal gjennomføres snarest mulig og innen en uke når det skal tas avhør etter § 239 første ledd, andre ledd andre punktum eller tredje ledd og

- a. fornærmede skal avhøres om en handling som skjedde for mindre enn to uker siden,
- b. fornærmede som skal avhøres har gitt en umiddelbar og fullstendig beretning om forholdet eller
- c. det er grunn til å tro at forklaringen er nødvendig for å beskytte fornærmede eller vitnet.

Tilrettelagt avhør skal gjennomføres innen to uker når det skal tas avhør etter § 239 første ledd, andre ledd andre punktum eller tredje ledd og

- a. vitnet er under seks år eller
- b. vitnet er fornærmet i saken.

Ellers skal tilrettelagte avhør gjennomføres innen tre uker.

Har politiet før fristen gikk ut foretatt tidkreven- de etterforskingsskritt eller forberedelser som var nødvendige av hensyn til vitnet eller avhørets kvalitet, forlenges fristen etter første, andre og tredje ledd med en uke. Det samme gjelder dersom avhørsleder og barnehuset er enige om at det klart er til vitnets beste at avhøret utsettes.

Fristene regnes fra tidspunktet for anmeldelse eller når politiet av andre grunner har rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold. Når politiet først på et senere stadium i etterforskingen blir klar over at det aktuelle vitnet bør avhøres, regnes fristen fra det tidspunktet politiet hadde rimelig grunn til å anta at vitnet burde avhøres.

Ved supplerende avhør skal avhøret gjennomføres så raskt som mulig og ikke senere enn en uke etter forrige avhør, med mindre det er nødvendig av hensyn til etterforskingen eller siktede og det ikke vil være en uforholdsmessig belastning for vitnet. Er avhørsleder og barnehuset enige om at det klart er til vitnets beste at det supplerende avhøret utsettes og dette ikke svekker siktedes rett til kontradiksjon, kan fristen også forlenges.

Ny 239 f skal lyde:

§ 239 f. I alle saker der det skal tas tilrettelagt avhør etter § 239 første og tredje ledd, skal avhørene tas på barnehuset. Bestemmelsen kan bare fravikes dersom avhørsleder og barnehuset er enige om at det klart er til vitnets beste at avhøret tas et annet sted.

Dersom politiet tar tilrettelagte avhør i andre saker, bør avhørene tas ved barnehus. Ved vurderingen skal det legges vekt på hensynet til vitnet og sakens opplysning.

Kongen kan gi nærmere regler om bruk av barnehus ved tilrettelagte avhør.

§ 298 skal lyde:

§ 298. I sak der det er tatt tilrettelagt avhør etter § 239 første ledd og vitnet ved hovedforhandlingen er under 16 år, skal videoopptak av avhøret tre i stedet for personlig forklaring. Det samme gjelder om vitnet har fylt 16 år, med mindre det av hensyn til siktedes rett til kontradiksjon er nødvendig at vitnet avgir personlig forklaring under hovedforhandlingen.

I sak der det er tatt tilrettelagt avhør etter § 239 andre ledd, tredje ledd eller fjerde ledd, skal videoopptak som hovedregel tre i stedet for personlig forklaring under hovedforhandlingen, med mindre ret-

ten etter en samlet vurdering av hensynet til siktedes rett til kontradiksjon, hensynet til vitnet og hensynet til sakens opplysning finner at vitnet bør avgi personlig forklaring under hovedforhandlingen.

Kommer retten til at vitnet må forklare seg personlig under hovedforhandling, kan retten beslutte at forklaringen skal gis som et supplement til avspilling av videoopptak av avhør.

Er det tatt lydopptak av avhøret etter § 239 a tredje ledd, gjelder reglene i første til tredje ledd tilsvarende.

Retten skal så tidlig som mulig under saksforberedelsen ta stilling til om vitnet skal avgi personlig forklaring under hovedforhandlingen.

II

1. Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.
2. Loven gjelder alle avhør som tas etter ikrafttredelsen.

Oslo, i justiskomiteen, den 4. juni 2015

Hadia Tajik

leder

Kjell Ingolf Ropstad

ordfører

